

Üniversite Gençliğinin İslam Dini Konusundaki Algılamaları ve Dünya Görüşleri Üzerine Bir İnceleme (Güney Kırgızistan Bölgesi)

Fazlı POLAT*

Abstract

Kirghizi people who had been under former Socialist Soviet Union administration, had lacked both cultural and socio-economic improvement during this period. Religious feeling constitutes one of the most important elements which determine the sensitivity of youth after independence to their cultural dynamics coming from history. Moving from this point, we tried to determine religious educational activities in Kirghizistan and information level of youth about Islam and their perceptions together with their mindset towards the world which they develop within that perception. Our sample is limited to the university students.

Key Words: Kirghizistan, Youth, Religion, Education, Culture

1. Giriş

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılma süreci içine girmesi üzerine 15 Aralık 1990 tarihinde egemenliğini, 31 ağustos 1991'de ise bağımsızlığını ilan etmiştir. 198.500 km² yüzölçümüne sahip olan Kırgızistan'ın başkenti Bişkek (Frunze)'tir. İkinci büyük şehri ise Oş'tur. Resmi kayıtlara göre genel nüfusun % 69'u Müslüman, %31'i Hıristiyan'dır. Sovyet döneminde izlenen ateizm merkezli din politikaları Kırgızistan'da oldukça etkili olmuştur. Dolayısıyla, günümüzde Kırgızistan'da yaşayan Müslümanlar arasında dini arzulanan düzeyde bilenlerin ve yaşayanların sayısı oldukça azdır.

* **Yrd. Doç. Dr.**, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Kırgızistan'da, bağımsızlık sonrası dini alandaki faaliyetler ve girişimler etkisini göstermeye başlamıştır. Müslümanlar arasında dinlerini öğrenmeye ve yaşamaya çalışanların sayısı çoğalmakta, Türkiye'den ve diğer İslâm ülkelerinden gelen yardımlarla ülkede yeni camiler açılmakta, yeni yetişen neslin İslâmi kimliğine önem veren bazı özel eğitim kurumları da bu yönde faaliyetlerine hız vermektedirler. Kırgız toplumunun, modern bir kültüre dönük yaşam tarzına sahip olmasına rağmen halk geleneksel dini değerlerine bağlı kalmaktadır. Bununla birlikte, büyük şehirlerde ve ülkenin kuzeyinde yaşayan halk ile güney bölgede ve kırsal alanda yaşayanlar arasında yaşam tarzı, geleneklere bağlılık ve dini ritüellerin uygulanması konularında bazı farklılıklar vardır. Küçük yerleşim birimlerinde halk geleneklerine daha bağlı, daha mütevazı bir yaşam tarzını benimsemektedir. Halkın yaşlıları hariç büyük çoğunluğu, Sovyet rejiminin sunduğu on bir yıllık zorunlu bir temel eğitim almışlardır. Ayrıca, SSCB dönemi kent nüfusunun büyük bir oranı Üniversite eğitiminden geçmiş ve oldukça entelektüel bir sınıf oluşmuştur.

Kırgızistan'da yüzde 66'ya varan oranda Kırgızlar olmak üzere çeşitli etnik unsurlardan insan yaşamaktadır. Yapılan istatistikî araştırmalarda ülkeye bağlılık Kırgızlar arasında yüzde 80'lere ulaşırken, diğer gruplar arasında bu düzey yüzde 30'lara düşmektedir.¹ Mikro milliyetçiliğin arttığı günümüzde, Kırgızistan'ı zor bir gelecek beklemektedir. Her geçen gün daha da ağırlaşan ekonomik ve siyasi sorunlar, misyonerlik ve tarikatlaşma süreci, gençliğin otoriteryen eğilimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Sovyetlerin dağılmasıyla, Orta Asya ülkelerinin hemen tümünde uzun süredir büyük bir otorite boşluğu yaşanmaktadır. Ancak, sorun sadece lider arayışıyla ilgili görünmemekte, belirtilen ülkelerde ortak değerler oluşturulamadığı için hemen her alanda bu arayışlar farklı durumlarda kendisini gösterebilmektedir.

2. Üniversite Gençliğinde Psiko-Sosyal, Kültürel ve Siyasal Tutum

Üniversite gençliği, toplumsal bunalımlardan en fazla etkilenen ve gençlik sorunlarının en yoğun yaşandığı sosyal guruptur. Bu çerçevede

¹ Вкз., М. Комплекси-А.Гюмиш, *Молодежь и авторитаризм Исследование об отношении школьников и студентов Кыргызстана к авторитаризму*, Пер. Э. Сатаркулов, Бишкек: КРСУ, 2002. (Müfit Gömleksiz, Adnan Gümüş, *Gençlik ve Otoriteryenizm Kırgızistan Lise ve Üniversite Gençliği Üzerinde Bir Araştırma*, Çev. E. Satarkulov, Bişkek: KRSU, 2002).

üniversite döneminin, kimlik bunalımının en yoğun yaşandığı dönem olduğunu söylemek mümkündür. Gençlik ekonomik, psikolojik ve toplumsal olarak bütünleşme güçlüğü içerisinde olduğundan, toplumda gittikçe kültürel bir yabancılaşma sorunu da yaşanmaktadır².

Üniversite öğrencileri kendilerini geleceğin aydını, yöneticisi olarak gördüğünden, yetişkinlerin elde ettiği konumu elde etmek ve sorumluluk sahibi olmak istemektedir. Yeteri kadar sosyal hayatla ilgili tecrübe birikimine sahip olmamaları nedeniyle üniversite gençliği kendilerinden önceki kuşaklarla devamlı bir sürtüşme içerisinde de girmektedir. Aileden ve yaşadığı ortamdan uzaklaşarak üniversite hayatının içine giren gençler, burada farklı bir ortamla karşılaşmaktadır. Gençler büyük oranda üniversite eğitimi süresince geleneksel değerlerden uzaklaşmakta, buldukları ortamın etkisiyle doğru orantılı olarak, kural-sızlıkların sapmaların ve tutarsızlıkların içerisinde kalabilmektedir. Üniversite ortamında kültürel yabancılaşma ile karşılaşan gençler, kendilerini devrimciler, aldırmaçlar, tutucular ve hippiler gibi alt gruplara ayırmaktadır. Bazı gençler bu yabancılaşma sonucunda hiçbir şeyi umursamazken bazıları kuralların dışına çıkarak mevcut düzeni değiştirmek için bütün mesailerini harcama yoluna gidebilmektedir. Bazıları da belirsizlikten korktuğundan mevcut düzene bağlanıp tutucu davranmaktadır. Bu her üç durum da kültürel yabancılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.³ Bu bağlamda konu, gençliğin bir kültürel erozyon sonucu, toplumla bütünleşip bütünleşmemesi etrafında yoğunlaşmaktadır. Bilindiği gibi her kültür kendisine göre bir davranış modeli tayin etmektedir. Bu nedenle hem toplumsal düzen hem de bütünleşme toplumun yapısı tarafından tayin edilmektedir. Toplumsal değişim süreçlerinde hemen her toplumda var olan kültür bir “uyuma” devresi geçirebilmekte, ancak büsbütün bir kaybolma durumu gözlenmemektedir. 1917 yılından beri Rus idaresinde yaşayan Türk toplulukları seksen yılı aşkın bir süre kültürel baskı altında yaşamış, buna rağmen Sovyet sistemi baskı altına aldığı bu kültürleri daha sonra tanımak zorunda kalmıştır.⁴

² Mahmut Tezcan, *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1997, s. 181.

³ Gökhan Kavak, “Üniversite ve Gençlik”, [www. Subjektif.com](http://www.Subjektif.com).

⁴ Sadık Tural, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara: Ecdad Yayınları, 1992, s. 82.

3. Küreselleşme, Kültürel Etkileşim ve Yabancılaşma Sürecinde Üniversite Gençliği

Küreselleşen dünya sisteminde, deyim yerindeyse, insanlar bir köyde ya da aynı mahallede yaşayan kapı komşusu gibi birbirleri ile sıkı bir iletişim içerisinde girmişlerdir. Küreselleşmeyle birlikte modern teknolojinin sunmuş olduğu iletişim olanaklarını kullanan insan, kendi dışındaki insanlardan daha kolay etkilenme ve etkileme süreci yaşamaktadır. Bu etkileşim, doğal olarak genelde teknolojiyi en fazla ve en iyi kullananın işine yaramaktadır. Gerek ekonomik gerekse teknolojik açıdan güçlü olan toplumlar, kendi menfaatleri gereği kendisinden güçsüz olan toplumları kültürel olarak etki alanına çekebilmekte ve yönlendirebilmektedirler. Bu durum, etki altında kalan toplumlarda çoğu zaman düzensizliğe ve kargaşaya neden olabilmektedir. Kültürel etkileşim durumunun etkin olarak gözlemlendiği dönemlerden biri de hiç şüphesiz üniversite gençliğidir.

Güçlü toplumların diğer zayıf toplumlara yönelik bilgi transferleri onları istediği gibi yönlendirebilmenin kapısını aralamaktadır. Etkileşim altında bulunan bu kesim, almış olduğu bilgi transferi nedeniyle süratle kendi kültürüne sırt dönerek yeni, baskın kültürün etkisi altına girmektedir. Elbette hiçbir kültür statik değildir; mutlaka farklı kültürlerle karşılaşarak toplumsal bir kültürlenme süreci yaşamaktadır. Ancak, toplumdaki kültürlenme, bir kültürel zenginlik olarak telakki edilse de, aynı zamanda kültürel farklılıklar toplumsal çatışmaların da kaynağı haline gelebilmektedir⁵. Dolayısıyla güçlü ve baskın kültürleri adeta kültür pazarlama stratejisi içerisinde hareket ettikleri düşünülmekte, kendi dinamiklerini güçlü kılamayan zayıf kültürler ise içe kapanmakta, karşı kültürlerle karşı bir savunma refleksi göstermekte ve çatışmacı bir tutum sergileyebilmektedir.

Kırgız gençliğinin karşı karşıya kaldığı kültürel değişim sürecinde, yabancı etkileşimin daha çok olması, üniversite gençliğinin bir ikilem ve kargaşa yaşamasına neden olmaktadır. Ülkedeki birçok kurum ve kuruluşta olduğu gibi üniversitelerin de yapılandırılma tarihine ve misyonuna bakıldığında, bu yapının Kırgız toplumunun kültüründen doğan yapılandırılma olmadığı, bizzat SSCB eğitim felsefesi üzerine yapılandırılmış bir sistemin ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden, günümüzde Kırgız toplumunda meydana gelen değişim, amaçlı yapılan düzenlemelerin gösterdiği birçok olumsuzluk üniversitelerde de gözlenmekte, ülkede kırsal

⁵ Şerife Yıldız, *Din Kültür İletişim ve Medya*, Ankara: Sinemis Yayınları, 2005, s. 86-91.

kesimden üniversite ortamına gelen gençler yeni ortamlarla karşılaştığından boşluğa düşmektedirler. Toplumun genel yapısı değerlendirildiğine, o toplumun en dinamik yapısı olan üniversite gençliğine bakılması birçok açıdan yeterli olacaktır. Kitlese hareketlilik bu noktada, insanları ortak bir konu etrafında toplamakta ve günlük işlerin yoğunluğu arasında kaybolup giden sistemin ve diğer dinamik kültür elementlerinin karşılıklı etkileşimi üzerine yoğunlaşılacağına, katı bir kültür anlayışına sıkı sıkıya bağlı kalmanın pek de anlamlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bir toplumun kültürüyle ilgili düşüncelerin, içinde bulunduğu şart ve zamandan bağımsız olarak düşünülmediği de göz önünde bulundurulmaktadır.

4. Ülke Genelinde Din Eğitimi ve Öğretimi ile İlgili Faaliyetler

Çağımızın en önemli kimlik belirleyici unsurları olarak din ve milliyet kavramları hâlâ geçerliliğini korumakta, insanlara, ‘sen kimsin?’ diye sorulduğunda genellikle kendilerini ya dinleri ile ya da milliyetleri (bir nevi kültürel kimlik) ile tanımlamaktadırlar.⁶

Din, tarih boyunca insanın sosyal kimliğinin temel belirleyicilerinden biri olarak önemli rol üstlenmiştir. Başka bir ifade ile din, ferdi bir tercih, dünyevi ve uhrevi bir huzur arayışı, metafizik bir tecrübe olmasının yanında sosyolojik bir gerçeklik ve sosyal kategorinin bir parçası sayılmıştır. Bu tanıma göre dini kimlik sadece ferdi bir kimlik değil, aynı zamanda sosyal bir kimlik, sosyal bir mensubiyet biçiminde kendini göstermiştir.

Kırgızistan Cumhuriyeti, bağımsızlığına kavuştuktan sonra, toplumun diğer sosyal kurumlaşmalarında olduğu gibi dini kurumlaşma alanında da yeniden bir yapılanmaya ihtiyacı duyulmuştur. Bu konuda yapılması gereken ilk iş, toplumdaki dini hayatın anayasal çerçeveye oturtulmasıyla ilgili düzenlemeler olmuştur. Nitekim Anayasada “Kırgız Cumhuriyeti’nde herkes dinine inanma, dini örf ve adetlerini yerine getirme özgürlüğüne sahiptir” hükmü yer almıştır.⁷ Din özgürlüğü ve dini kurumların devletle olan ilişkisini düzenleyen yasa da şu şekilde ifadelendirilmiştir. “Devlet dini kurumların faaliyetlerine karışmaz ve her hangi bir dinin üstünlüğünü tanımaz. Dini kurumların faaliyetleri kanunlara ters düşme-

⁶ Emre Kongar, http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php

⁷ *Kırgız Respublikasının Konstitusiyası*, (KRK: Kırgızistan Cumhuriyeti Anayasası), Bişkek: 1993, s. 12.

diği sürece bunları kısıtlamaz. Dini teşkilatların ve ateistlerin propagandaları maddi olarak desteklenemez. Devlet inananlar ile inanmayanlar arasında ve çeşitli inançlara sahip dini kurumlar ile temsilciler arasında karşılıklı tahammül ve saygının oluşması için gerekli ortamı sağlar”.⁸ Bu kanunla ülkede faaliyet gösteren bütün dini kurumlar devlet tarafından tanınarak, bu dini kurumların örgütlenmesi, din eğitimi faaliyetinde bulunmaları, din adamlarını yetiştirmeleri ve her ferdin kendi dini inanç ve ibadetlerinde serbest olduğu vurgulanmıştır⁹. Bu düzenleme çerçevesinde ülke nüfusunun %70’e yakınıni oluşturan Müslüman halkın dini ibadetlerini yapacakları camilerin ve din eğitimi yapabilmeleri için medreselerin oluşturulması ve bunların yönetilmesi konusunda koordinasyon ve iş birliği yapabilecek, yetki ve sorumluluk üslenecik bir kurum oluşturulması yolunda Kırgızistan Müslümanları dini idaresi adı altında “Müftiyat” kurulmuştur. Müftiyat, din eğitimi ile ilgili olarak halkın sosyal yaşamında manevi alandaki bilgi ve dini yaşam biçimini oluşturmasına yönelik yaygın din eğitimi vermeyi amaçlamıştır.

Eğitim faaliyetleri, bugünkü durumda istenilen düzeyde olmasa da mevcut imkanlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Din eğitimi faaliyetlerine yeterli düzeyde katkıda bulunabilecek müftü, vaiz ve imamlar (moldo) medreseler ve İslam enstitüleri tarafından yetiştirilmektedir. Bu kurumlardan mezun olan öğrenciler Müftiyat’ın sevk ve idare ettiği Müftülüklerde (Müftiyatlarda) cami ve medreselerde görevlendirilmeleri üzere din eğitimi almaktadırlar. Bu kurumlar Eğitim bakanlığının iznine tabi olarak açılmaktadır. Müftiyat’ın din eğitimi alanında gösterdiği faaliyetlerin finansmanı, ülkede yaşayan Müslümanlarca ve İslam ülkelerinden gelen dış yardımlarla karşılanmaktadır. Ayrıca Müftiyat, dini gün ve gecelerde yazılı basın ve görsel medyayı da devreye sokarak bu konudaki faaliyetlerini yaygınlaştırılmaktadır. Devletin kontrolünde olmak üzere toplumun milli ve manevi duygularını muhafaza edebilme yönünde “İslam Madaniyatı” (İslam Medeniyeti), “Koom cana Üybülö” (Toplum ve Aile), “Asılzat” (Değerler ve var olma) “Aalam” (Dünya) “Meerim” ve “Kolomto” adlı gazeteler ile birlikte “Ruh Ordosu” adı altında bir de aylık dergi yayınlamaktadır. Bu yayınlar tema olarak genelde Toplumun kültür ve medeniyetini, edep ve ahlakını esas alan konularda bilgi sunmaktadır.

⁸ *Din Tutu Erkindiği Cana Dini Uyumdar Cönündö Zakon (DTZ), I/5.*

⁹ *DTZ, II/7.*

4.1. Okullardaki Din Eğitimi Faaliyetleri

Bağımsızlık sonrası okullarda din eğitimi ile ilgili husus gündeme geldiğinde ilk sorun din derslerinin hukuksal dayanağı olmuştur. Bu konuda genel yaklaşım bu derslerin milli eğitim kurumları dışında okutulması yani sivil kuruluşlarca yapılması yolunda olmuştur.¹⁰ Bu konu toplumda uzun süre tartışılmış ve nihayet 1997 yılında inanç özgürlüğü ile ilgili anayasada şu maddeler yer almıştır: “Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşları din eğitimi alma hakkına sahiptir”¹¹ Yeni nesillerin dini ve ahlaki, açıdan geliştirilmeleri ve bilgilendirilmeleri mevcut imkânlar doğrultusunda, okullarda verilebilir. Bu dersleri okutacak öğretmenler milli eğitimin yerel organları tarafından seçilir.¹²

Okullarda din derslerinin mahiyeti konusunda hedeflenen amaç; gençlerin milli ve manevi alandaki bilgi eksikliğini giderme ve doğru dini bilgiye kavuşmalarıdır. Dolayısıyla “İyman Sabagı” (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi) adı altında bir dersin müfredat programı içerisine konulması kararlaştırılmıştır. Bu dersin içeriği, yalnızca İslam diniyle ilgili bilgilerin öğretilmesiyle kalmamakta, bütün dinler hakkında bilgilendirmenin yanında Kırgız kültürünü de yeni nesle öğreten konularla doldurulmaktadır. Bu ders programına, temel eğitimden başlayarak üniversite öğrenim programı içerisinde de yer verilmek üzere iki aşamada seçmeli dersler okutulmaktadır. Bu seçmeli dersin okullarda okutulup okutulmaması yetkisi okul müdürlüklerine bırakılmaktadır. Kırgız dilinde “iyman” kelimesi daha çok örf, adet, gelenek ve ahlak manasına gelmektedir.¹³ Konuyla ilgili yaptığımız araştırmalarda “İyman Sabagı” dersinin hemen her eğitim kademelerinde seçildiği görülmektedir. Bu derslerin öğretimi, Bakanlık bünyesinde henüz yeterli uzman öğretici olmaması nedeniyle, dışarıda din eğitimi almış din görevlileri tarafından verilmektedir.

4.2. Üniversite Gençliğinin İslam Dini Konusundaki Anlayış ve Bilgi Düzeyleri

Bağımsızlık sonrası ülkede yaşanan dini hayatın ve dinle ilgili mülahazaların ne durumda olduğuna dair yeteri kadar bilimsel araştırma bulunmamaktadır. Özellikle Kırgızistan’ın güney bölgesindeki üniversitele-

¹⁰ İ. M. Nazarbekov, “İslam cana Bilim”, *Religiya i Obrazovaniye*, Bişkek 2000, s. 27.

¹¹ *KRK*, 32/1.

¹² *KRK*, 656/12-79.

¹³ *Koom cana Üybülöö gazetesi*, 26.11.2002, s. 1.

rinde öğrenim gören gençlerin dini tutum ve davranışları ile ilgili yapmış olduğumuz bu çalışmaya başladığımızda konuyla ilgili daha önce araştırma yapılmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, hem örneklem alan olarak, hem de konusu itibarıyla bir ilki oluşturmaktadır. Daha önce bu konuda ve bu örneklem alan üzerinde her hangi bir çalışmanın yapılmamış olması, mevcut araştırmanın verilerini karşılaştırabilme şansımızı ortadan kaldırmakta, ancak konuyla ilgili elde ettiğimiz verilerin, daha sonra bu konuda yapılabilecek çalışmalara temel teşkil etmesi ve mukayese imkanı sağlayabilmesi bakımından yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Araştırma, Kırgızistanın güney bölgesinde bulunan bölgenin en büyük, ülkenin ikinci büyük yerleşim birimi olan “Oş” şehrinde bulunan üniversitelerin çeşitli fakültelerinde ve bölümlerinde öğrenim gören yaklaşık 20000 öğrenci içinden tesadüfi olarak seçilen 400 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada belirlenmeye çalışılan husus konunun tespitinde kullanılan ifadelerle sınırlıdır. Bilindiği gibi her araştırma, özellikle empirik araştırmalar, ele aldıkları “örneklem” ile sınırlıdır. Biz de bu araştırmamızı elde edilen sonuçları Kırgızistan’daki tüm üniversite öğrencilerine genellemek amacıyla yapmış değiliz. Kaldı ki aynı örneklem üzerinde gelecekte yapılabilecek bu tür araştırmalarda bile elde edilen veriler zamanla değişebilmektedir. Ayrıca takdir edilmelidir ki, henüz kururmsallaşmasını tamamlayamamış yabancı bir ülkede alan araştırmasının yapılabilmesinde önemli ölçüde zorluklar bulunmaktadır. Çalışmamızı, hedefine ulaşması için mümkün olduğu kadar mevcut şartları maksimum derecede zorlayarak gerçekleştirmiş bulunmaktayız.

Çalışmada kullandığımız teknik, tamamen anket ve ikili mülakata dayanmıştır. Üniversitede okuyan öğrencilerin farklı etnik yapıda olduklarını göz önünde bulundurduğumuzdan dolayı anket dili olarak Rus dilini kullandık. Çünkü katılımcıların hem eğitim dili hem de resmi dil olarak (ortak dil) Rus dili ülkede hala geçerliliğini korumaktadır. Araştırmada katılımcılara yöneltilen sorular üç kategoride toplanmıştır. Bunlardan birincisi, katılımcıların genel durumlarını tespiti, ikincisi din ve dünyaya bakış, üçüncüsü de İslam diniyle ilgili bilgi ve dindarlık düzeylerini ölçmeye yöneliktir.

a) Katılımcıların genel durumlarını gösteren tablolar:

Bu kategoride katılımcılara 5 soru yöneltilmiştir.

Katılımcıların yaş düzeylerinin tasnifi: (Bkz.Tablo:1)

Katılımcıların cinsiyetlerine yönelik tasnif: (Bkz.Tablo:2)

Katılımcıların medeni durumlarının tasnifi: (Bkz.Tablo:3)

Katılımcıların eğitim aldıkları meslek guruplarına yönelik tasnif: (Bkz.Tablo:4)

Katılımcıların aylık ekonomik gelir düzeylerinin tasnifi: (Bkz.Tablo:5)

b) Katılımcıların din ve dünya hakkındaki görüş ve düşüncelerinin göstergeleri:

Katılımcıların dini tutum ve davranışlarının ölçülebilmesi için 7 soru belirledik. Bu soruları, aşağıda belirtildiği şekliyle yönelttik. Almış olduğumuz yanıtları yüzdelik oranlarla ifadelendirmeye çalıştık.

“Sizce dinin toplumdaki en önemli fonksiyonu nedir?” % 73,5’i “dinin toplumda birleştirici fonksiyonunun olduğuna inandıklarını” belirtmiştir. % 19’u “dinin toplumda ötekileştirme; yani, toplumda bir ayrışım unsuru olduğu”, % 7,5’i ise “dinin toplumda hiçbir fonksiyonunun olmadığı”na inandığını ifade etmiştir.

Yukarıda belirtilen verilere bakıldığında, dinin birleştirici fonksiyonuna inanan kesitin yüksek düzeyde çıkması, heterojen bir yapıya sahip olan toplumda, toplumsal bütünlüğün sağlanması açısından önemli bir argüman olarak değerlendirilebilmektedir. Dinin ayrıştırıcı bir fonksiyonu olduğuna inanan % 19’luk kesitin ise, daha çok ülkedeki bağımsızlık sonrası ortaya çıkan yabancı dini akımların faaliyetlerinin toplumda yol açtığı kültürel çatışmalardan kaynaklandığı dikkat çekmektedir. Çünkü bağımsızlık öncesi toplumda farklı din anlayışından dolayı her hangi bir sosyal çatışma yaşanmadığı bilinmekte, daha doğrusu toplumun bu tip bir çatışmaya alışık olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bağımsızlık sonrasında ülke genelinde yabancı dini akımların faaliyetlerinden dolayı hemen her gün medyada özellikle din değiştiren gençlerin aileleriyle olan sürtüşmeleri haberlere konu olmaktadır.¹⁴ Bu durum halkın nazarında dinler arası çatışma olarak görülmekte ve dinin ayrıştırıcı fonksiyonu ön plana çıkmaktadır. Dinin hiçbir fonksiyonunun olmadığı kanaatinde olan katılımcılar sadece % 7,5 oranındadır. Bu kesitin din hakkındaki mülhazalarını iki yönden ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi: bir sosyal

¹⁴ Kırgızistan’dak misyoner ve yabancı dini akımların faaliyetleri ve bu faaliyetlerin etkileri hakkında bkz. Mustafa Erdem, “Misyonerlik ve Kırgızistan’da Misyoner Faaliyetleri”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ankara 1999, C. 1, Sayı: 3, s. 5-42; Durmuş Arık, “Küreselleşme Sürecinde Kırgızistan’da Misyoner Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ankara 2003, C. 6, Sayı: 17, s. 327-349.

gerçeklik olarak, din hakkında fazla bilgiye sahip olmadıklarından dine ve dindara karşı bir antipati besledikleri düşünülebilir. İkincisi ise, almış oldukları eğitimin ve yaşadıkları ateist kültürün etkisinde kalarak böyle bir yaklaşımda buldukları söylenebilir. (Bkz. Tablo: 6)

“Sizce din birey için gerekli bir ihtiyaç mıdır?” sorusuna verilen cevaplarda % 86.5’i “din’in birey için gerekli” olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların % 4’ü “gereksiz olduğu”nu, % 9,5’i ise, “din insan için olsa da olur, olmasa da”, yani din insan hayatında önemli bir yer işgal etmez; “bu kişilerin tercihiyle alakalı bir durumdur” şeklinde kanaatler belirtmişlerdir. Bu oranlar tablo: 2’deki verilerle karşılaştırıldığında, örneklemin düşük bir düzeyinin, dinin toplumsal boyutundan daha çok ferdi boyutunun olduğu ve topluma yansımaması gerektiği kanısını ön plana çıkarttıkları anlaşılmıştır. (Bkz. Tablo: 7)

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızda falcılık neyi ifade eder?” sorusuna verilen cevaplarda % 65 oranı “insanların geleceği ile ilgili bilgiler yalnızca Allah’ın takdirindedir” cevabını vermiştir. % 21,5’i “her zaman olmasa da fala inanma falsız da kalma” anlayışını dile getirmiştir. Ayrıca, % 5 oran “falcılara tamamen inandığını” ifade ederken, % 5 “falcıların yalancı ve sahtekar oldukları”nı ifade etmiştir. Geri kalan % 3,5 oranı ise “falcılık hakkında bilgi sahibi olmadıkları”nı belirtmiştir. Bu oranlara bakıldığında, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun falcılığın gerçek dini anlayışa aykırı olduğu kanaatini belirtmesine rağmen, yine de gerçek din (İslam) hakkında doğru bilgiye tam anlamıyla sahip olmadıkları ifade edilebilmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlara bakıldığında toplumdaki hurafe geleneğinin etkisinin hiç de azımsanacak düzeyde olmadığı ortaya çıkmaktadır. Burada tespit etmeye çalıştığımız önemli bir konu da, toplumda yaygın olan hurafe inanışlarına sahip olanların kendilerini dindar olarak tanımlamalarıdır. Aksine falcılara sahtekar ve yalancı diyenlerin bir çoğunun dindar olmadığı, hatta içlerinde dine karşı olanların (ateistlerin) çoğunlukta olduğu müşahade edilmektedir. (Bkz. Tablo: 8)

Katılımcılara “Sizce dinler arası diyaloga ihtiyaç var mıdır?” şeklindeki sorumuza % 49 oranda “dinler arası diyaloga mutlaka gerek vardır” diye cevap vermişlerdir. % 39’u “bu konuda fikrim yoktur”, % 12’si ise “dinler arası diyalogun mümkün olmadığı” kanaatini belirtmiştir. Elde ettiğimiz verilere bakıldığında katılımcıların çoğunluğu dinler arası diyalogun gereğine inandıklarını belirtmektedir. Bunlardan bir kısmıyla yapmış olduğumuz ikili görüşmelerde, yabancı dini akımların ekonomik güçlerinden yararlandıkları için bu fikri savundukları anlaşılmıştır. Bir kısmı-

nın ise, ülkedeki yabancı dini akımların faaliyetlerinin önlenmesinin mümkün olmadığını bilincinde olarak, bu faaliyetlerden doğan toplumsal huzursuzlukların da diyalog sayesinde giderilebileceği düşüncesinden hareket ettikleri gözlenmiştir. Diyalog hususunda fikir beyan etmeyenlerin ise, gerçekte bu konuda bilgi sahibi olmadıkları ve bu konuda fazla ilgi alanı oluşturmadıkları tespitlerimiz arasındadır. Gerçekten bu konuda ülke şartlarını dikkate alarak fikir beyan etmek için belli bir fikri birikimin ve entelektüel bir düzeyin olması gerektiği kanısındayız. Katılımcıların gerek almış oldukları akademik bilgi düzeyi gerekse araştırma aktivitelerinde henüz bu konuda fikir beyan edebilecek bilgi birikimine sahip olmadıklarını söylemek mümkündür. Dinlerarası diyalogun mümkün olmadığı kanısını ileri sürenlerin, ikili görüşmelerimizden ortaya çıktığı üzere, ülkede bulunan radikal dini akımlara sempati besleyen kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. (Bkz.Tablo: 9)

Katılımcılar “Hasta olduğunuzda ilk olarak kime baş vurursunuz?” şeklindeki soruya yönelik verilen cevaplarda, % 20,5 oranında “yalnızca doktorlara”, % 10 “yalnızca hocalara” (moldolara), % 70 gibi yüksek bir oran ise, “hem doktora hem de hocalara” baş vurabileceklerini ifade etmiştir. Bu verilere bakıldığında % 70 oranla en yüksek düzeyi, hasta olduklarında hem doktora hem de hocalara gittiklerini beyan eden katılımcıların hastalıklara şifa bulabilecekleri iki yoluda meşru gördükleri ve önemli olanın hastalıktan kurtulmak olduğu fikrinde mutabık oldukları gözlemlenmiştir. Hastalık anında yalnızca doktoru tercih eden katılımcılar hastalıkların tedavisinin yalnızca doktorun işi olduğunu ve bunun dinle ilgili bir iş olmadığını belirtmektedirler. Bu fikri destekleyenlerin çoğunluğunun dine olumlu yaklaşımda bulunmayan kişiler olduklarını tespit ettik. Yine hastalık durumuyla karşılaştıklarında “yalnızca hocalara” baş vurmaya tercih edenler ise %10 oranındadır. Bu kesiti oluşturan katılımcıların bir kısmı, aşırı dindar tiplerden oluşurken diğer bir kısmı da ekonomik yetersizliklerinden dolayı doktora gidemediklerini ifade etmişlerdir. (Bkz. Tablo: 10)

Araştırmamızda yönelttiğimiz “Para sizin için ne anlam ifade eder?” sorumuza, katılımcılar % 63 oranında “paranın her şey olduğu” fikrini ileri sürmüşlerdir. Ülkenin ekonomik şartları göz önüne alındığında böyle bir yanıtla karşılaşmamız bizi şaşırtmamıştır. Çünkü ülke ekonomisi adeta rüşvet ekonomisine dayanmaktadır. Fert başına düşen pay 300 dolar civarında olduğu ve toplumdaki gelir düzeyindeki dağılımın dengeli ve eşit olmadığı bilinen bir gerçektir. Aslında araştırma yaptığımız örneklem

alan, genelde ekonomik düzeyleri daha iyi olan bir kesiti oluşturmaktadır. Çünkü toplumda mevcut ekonomik zorluklar içerisinde bulunan ailelerin zaten çocuğuna yüksek okul okutabilme şansları bulunmamaktadır. Alt gelir düzeyine sahip kitle genelde çocuğunu okutmak yerine aileye ekonomik katkıda bulunmaları için çalıştırmayı tercih etmektedir. Katılımcıların ekonomik düzeylerini gösteren tablo:5'e bakıldığında en yüksek katılımcı oranının, gelir düzeylerinin ülke standartlarının çok üzerinde olduğu da zaten anlaşılacaktır. Dolayısıyla katılımcıların büyük bir bölümü, içinde buldukları ekonomik şartların kendileri için en önemli faktör olduğu bilincindedir. "Para emeğin karşılığıdır" diyenlerin oranı ise, % 25'lik bir kesiti oluşturmaktadır. Toplumun genelde orta tabakasını ve daha muhafazakar kesimini oluşturan bu kesit, ülke gerçeklerini bilerek içinde buldukları durumdan ahlaken hoşnut olmayanlardır. % 12'lik dilimi oluşturanlar ise, "paranın hiçbir anlamı olmadığını" ifade edenlerden oluşmaktadır. Bu kesit toplumun alt tabakasından gelen ve ekonomik olumsuzluklara rağmen okumayı tercih edenlerdir. Araştırmamız esnasında yaptığımız ikili görüşmelerde bu kesitin bir servet düşmanlığı ve zengine karşı hasmane tutum içerisinde olduklarını müşahade etmiş bulunmaktayız. (Bkz. Tablo: 11)

Katılımcılar "Televizyonda genelde ne tür programları izlersiniz?" şeklindeki soruya % 44 oranında "magazin ve eğlence", % 30,5 oranında "fikri tartışmalar", % 15,5 oranında "dini yayınlar", % 10 civarında "televizyon izlemedikleri" cevaplarını vermişlerdir. Ülke genelinde ulusal çapta üç, yerel çapta ise yaklaşık yirmi kadar TV kanalı yayın yapmaktadır. Bu TV kanallarının çoğunluğu yukarıda belirtilen programlar çerçevesinde yayın yapmaktadır. Hemen her gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde gençliğin ilgi alanını oluşturan magazin ve eğlence programları örneklem alanımız içerisinde de ilk sırayı almaktadır. Bu durum ülkenin sosyo-kültürel düzeyiyle yakından ilgili olduğu için elde ettiğimiz sonuçlar öngörülerimize uygun çıkmıştır. Oranlardaki sıralamalar gençliğin genel olarak zihniyet yapısını da ortaya koyar mahiyettedir. (Bkz. Tablo: 12)

c) Dini bilgi boyutu ve dindarlık ölçeği

Katılımcıların inandıkları dinle ilgili olarak ne derecede bilgi düzeyine sahip olduklarını belirlemek amacıyla; "Evinizde Kur'an var mı? Kur'an-ı Arapçasından okumayı biliyor musunuz? Bir müslüman günde kaç vakit namaz kılar? Ailenizde namaz kılan var mı? Dua eder misiniz? Var

olan dini bilgileriniz sizce yeterli midir?” şeklinde 6 soru yönelttik. Bu sorulara almış olduğumuz yanıtların yüzdeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

“Evinizde İslam’ın kutsal kitabı olan Kur’an var mı”? şeklindeki sorumuza, “evet evimizde Kur’an bulunmaktadır”, diyenlerin oranı % 81 iken, “hayır evimizde Kur’an bulunmamaktadır” diyenlerin oranı, % 19 düzeyindedir. (Bkz. Tablo: 13).

Kur’anı orjinalinden (Arapçasından) okuyup okuyamadıklarıyla ilgili sorumuza “Evet Kur’an’ı Arapçasından okuyorum” diyenlerin oranı % 22,5, “hayır Kur’an’ı Arapçasından okuyamıyorum” diyenlerin oranı ise, % 77,5’dir. (Bkz. Tablo: 14) Hemen her müslümanın ilk öğrendiği temel bilgilerden biri olan namaz ibadetinin günde beş vakit olduğu bilinmesi gereken sıradan bir bilgi olmasına rağmen, katılımcılara bu konuda yönelttiğimiz “Bir Müslümanın günde kaç vakit namaz kılması zorunludur?” şeklindeki sorumuza karşılık verilen yanıtlara bakıldığında, “iki vakit” diyenlerin oranı % 2,5, “istediği kadar kılabilir” diyenlerin oranı % 3,5, “beş vakit kılınması gerekir” diyenlerin oranı % 82, “fikrim yok” diyenlerin oranı ise, % 12’dir. (Bkz. Tablo: 15) İslam dininin temel ibadeti olan günde beş vakit namazın ailede kimlerin kıldığıyla ilgili sorumuza verilen yanıtlar ise, “yalnızca annem ve babam” diyenlerin oranı % 17, “yalnızca kendim kılıyorum” diyenlerin oranı % 14, “ailemin tamamı namazını kılarlar” diyenlerin oranı % 7.5’dir. “Hiç kimse kılmaz” diyenlerin oranı ise % 61,5 olarak en yüksek düzeydedir. (Bkz. Tablo: 16)

Benzer araştırmalarda yaş düzeyi yükseldikçe namaz kılma sıklığında genelde artış görülmektedir. Ancak bizim verilerimizde gençlerin namaz kılma sıklığı yaşlıların namaz kılma sıklığına yakın çıkmıştır. Biz bunun sebebinin, mevcut nüfusun yaşlı kesimini oluşturan kesitin Sovyet döneminde uygulanan din karşıtı eğitim politikaları nedeniyle dine karşı ilgisiz kaldıklarından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Günümüzde yapılan bir çok araştırmada dine karşı en duyarsız dönem olarak kabul edilen gençlik döneminin, Kırgız gençlerinin bu konuda yaşlı nüfustan daha duyarlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun da iki nedeni olduğu düşünülmektedir. Bunlardan birincisi; bağımsızlık sonrası gençlerin daha demokratik ortamda yetişmeleri ve ülkedeki İslam dini ile ilgili faaliyetlerden daha rahat imkanlarla yararlanabilmeleridir. İkinci neden ise; özellikle yabancı dini akımların yoğun propaganda tazyikine karşı öz kültürün kendisini koruma amacına yönelik bir savunma refleksi geliştirmesidir. Namaz kılma sıklığı konusunda erkeklerin kadınlara göre daha fazla oran-

da çıkması da dikkate değerdir. Bunun nedeni ise; erkeklerin Cuma ve bayram namazlarını camide kılması ve camiye gitme şanslarının daha yüksek olmasıdır.

Genel olarak dini yaşayışın en subjektif yönünün “dua” olduğu söylenebilir. İnsanların psikolojik durumlarına ve ihtiyaçlarına bağlı bulunan bu davranış, kişilerin dini tecrübeleriyle yakından ilgilidir. Dua, kul ile Tanrı arasında iletişim kurmanın bir şeklidir. Din gibi dua da evrensel bir olaydır; her dinde, her toplumda ve her kültürde duanın varlığına rastlamak mümkündür. Hatta, dine karşı ilgisiz ve inançsız insanların bile zaman zaman duaya baş vurdukları söylenebilir. Dolayısıyla, insan bir problem karşısında kendisini güçsüz hissettiği anlarda (inanç zayıflığı olsa da), Tanrı’dan dua ve dilekte bulunmaktadır. Bütün bunlar göstermektedir ki dua insanın fitri bir eğilimi, vaz geçilmez bir ihtiyacıdır.¹⁵ Anketimizde “Dua edermisiniz?” şeklindeki soruya verilen cevaplardan elde ettiğimiz verilere bakıldığında da dua etme oranı oldukça yüksek çıkmıştır. Araştırmamız esnasında yüz yüze görüştüğümüz insanların bir çoğu, her işlerine dua ederek başladığını ifade etmiştir. Kırgızistan’da bulunduğumuz süre içerisinde katıldığımız törenlerde hemen her törenin başlangıcında ve sonunda dua edildiğini müşahade etmiş bulunmaktayız. Ayrıca özellikle ailelerde yemekten önce ve yemekten sonra dua etmek bir dini ritüel olmaktan çok, bir gelenek halini almıştır. Dolayısıyla ülkenin genelinde kırsalda ve şehirde yaşayan dindar kesimde dua, sıradan bir davranış olarak görülmektedir. (Bkz. Tablo: 17)

Bu çalışmamızda son olarak katılımcılara yöneltmiş olduğumuz, “Var olan dini bilgilerinizi yeterli görüyor musunuz?” şeklindeki soruya, aldığımız cevaplar şu şekilde ifadelendirilmiştir. Dini bilgilerinin kendileri için “yeterli” olduğunu söyleyenlerin oranı % 40,5’tir. “Hayır var olan dini bilgilerim benim için yeterli değildir.” diyenlerin oranı ise % 59,5’tir. Bu oranlara bakıldığında katılımcıların hemen yarısından fazlası dini bilgilerinin kendileri için yeterli olmadığını ifade ederken, yarısına yakını da dini bilgilerinin kendileri için yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Elde ettiğimiz veriler gençlerin hemen hemen yarıya yakın oranının dini konularda bir arayış içinde olduklarını göstermektedir. Kendilerini dini bilgi konusunda yeterli görenler aslında mevcut bazı bilgilerinin dini bilgi olduğunu sanmaktadırlar. Gerçekte sahip oldukları bilgilerin bir

¹⁵ Hayati Hökeleki, *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, 1998, s. 212-219.

çoğu ya hurafe ya da gelenek ve göreneklerle ilgili bilgilerdir. Aslında dini bilgilerim yeterli diyen gençlerin bir çoğu, ikili görüşmelerimizde dine karşı fazlaca duyarlılık göstermediklerini de sergilemektedirler. (Bkz. Tablo: 18)

Sonuç

Eğitime muhtaç bir varlık olarak insan, hayat boyu devamlı bir eğitim ve öğretimle karşı karşıyadır. Gerek fert olarak gerekse bir gurubun üyesi olarak insanı diğer eğitim ve öğretim faaliyetlerinden uzak tutmak ne kadar mümkün değilse, din eğitimi ve öğretiminden uzak tutmak da o kadar mümkün değildir. Din eğitimi, kişinin ve toplumun dini ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yönelik bir faaliyettir. Modern toplumlarda, devletin bireylerine böyle bir imkanı hazırlaması, insanın temel hak ve özgürlükleri ile de yakından ilgilidir.

Günümüzde din bilgisinin, eğitim öğretim kurumlarında kültürün bütünlüğü içerisinde yer alması kaçınılmaz bir durumdur. Olaya bu vecheden bakıldığında seksen yılı aşkın bir dönemde Kırgız halkının dini hayatına yönelik hiçbir eğitim vermeyen ve hatta bu konuda yasakçı baskı politikaları uygulayan Sovyet idaresi, bu politikasıyla halkı dini inançlarından soyutlamaya çalışmıştır. Böylece halkın, özellikle genç nüfusun çoğunluğu dini konuda bilgisiz bırakılmıştır. Bu nedenle gerek halkın gerekse gençlerin, dini bilgiden ya tamamen uzak oldukları ya da var olan dini bilgilerinin bir çoğunun hurafelere veya eksik ya da yanlış bilgilere dayandığı tespit edilmiştir. Gençler mevcut halleri ile din konusunda sağlam bir geleneğe sahip olmadıkları gibi mevcut şartlar içerisinde doğru bilgiye ulaşma imkanını da bulamamaktadırlar. Kırgızistan'da sağlıklı bir din eğitimi verilebilmesi için bu konuda eğitim kurumlarında yeterli düzeyde din eğitimi almış uzman eğitimcilere ihtiyaç bulunmaktadır. Genç nesillere toplumsal değer, bilinç ve ideallerin aktarılması oldukça önemlidir. Bu nedenle, Ülkede, Sovyet döneminde yaşanan inanç ve kimliklerden arındırma politikalarının yol açtığı çözümlere karşı siyasal irade çözüm yolları aramaktadır. Buna karşın, ülkenin içerisinde bulunduğu siyasal ve ekonomik açmazlar çözümler üretmeyi ve gerçekleştirmeyi zorlaştırmaktadır. Siyasetçi ve din görevlileriyle yaptığımız görüşme ve söyleşilerde, bir çok konuda olduğu gibi din eğitimi ve hizmetleri konularında da ülkemizden yardım beklentilerinin olduğu her fırsatta dile getirilmektedir.

Tablolar

Tablo: 1. “Katılımcıların yaş ortalamalarına göre dağılımları”

Yaş aralığı	Katılımcı sayısı	% Oran
16-25 Yaş aralığı	386	96,5
26-30 Yaş aralığı	14	3,5
Toplam	400	%100

Tablo: 2. “Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı”

Cinsiyet	Katılımcı sayısı	% Oran
Erkek	192	48
Kadın	208	52
Toplam	400	%100

Tablo: 3. “Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları”

Medeni Durumları	Katılımcı sayısı	% Oran
Evli	58	14,5
Bekar	342	85,5
Toplam	400	%100

Tablo: 4. “Katılımcıların eğitim aldıkları branşlara göre dağılımları”

Devam Ettiği Fakülte ve Bölümler	Katılımcı sayısı	% Oran
Hukuk Fakültesi	30	15
Eğitim Fakültesi	30	15
İktisat Fakültesi	30	15
Tıp Fakültesi	30	15
Biyoloji Mühendisliği	30	15
Yabancı Diller	30	15
Uluslar arası İlişkiler	20	10
Toplam	400	%100

Tablo 5. “Katılımcıların aylık gelir düzeylerine göre dağılımları”

Aylık ortalama gelir (A.B.D \$ birimi)	Katılımcı sayısı	% Oran
5-10 \$ arası	10	2,5
11-20 \$ arası	80	20
21-100 \$ arası	146	36,5
100 \$’dan daha fazla	164	41
Toplam	400	%100

Tablo 6. “Sizce dinin toplumdaki en önemli fonksiyonu nedir?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Birleştirici yönü	294	73,5
Ayrıştırıcı yönü	76	19
Hiçbir fonksiyonu yoktur	30	7,5
Toplam	400	%100

Tablo 7. “Sizce din birey için gerekli bir ihtiyaç mıdır?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Evet gereklidir	346	86,5
Hayır gerekli değildir	16	4
Olsada olur olmasada	38	9,5
Toplam	400	%100

Tablo 8. “Yaşamınızda falcılık neyi ifade eder?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Falcıların dedikleri her zaman gerçekleşir	20	5
Falcılar sahtekar ve yalancılardır	20	5
Söyledikleri bazen çıkar	86	21,5
Geleceği Allahtan başkası bilemez	260	65
Bu konuda fikrim yok	14	3,5
Toplam	400	%100

Tablo: 9. “Sizce dinler arası diyaloga ihtiyaç var mıdır?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Mutlaka gereklidir	196	49
Dinler arası diyalog olmaz	48	12
Fikrim yok	156	39
Toplam	400	%100

Tablo: 10. “Hasta olduğunuzda ilk olarak kime baş vurursunuz?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Yalnızca Doktora	80	20
Yalnızca Hocalara	40	10
Her ikisinde	280	70
Toplam	400	%100

Tablo: 11. “Para sizin için ne anlam ifade eder?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Para emeğin karşılığıdır	100	25
Para her şeydir	252	63
Para hiç bir şey değildir	48	12
Toplam	400	%100

Tablo: 12. “Televizyonda genelde ne tür programları izlersiniz?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Fikri tartışmalar	122	30,5
Dini programlar	62	15,5
Magazin ve eğlence	176	44
Televizyon izlemem	40	10
Toplam	400	%100

Tablo: 13. “Katılımcıların evlerinde Kur’an bulunup bulunmadığı” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Evet bulunmaktadır	324	81
Hayır bulunmamaktadır	76	19
Toplam	400	%100

Tablo: 14. “Katılımcıların Kur’an-ı orjinalinden okuyup okuyamadıkları” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Evet Okuyabiliyorum	90	22,5
Hayır Okuyamıyorum	310	77,5
Toplam	400	%100

Tablo: 15. “Bir Müslümanın günde kaç vakit namaz kılması zorunludur?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
İki vakit	10	2,5
İstediği kadar	14	3,5
Beş vakit	328	82
Fikrim yok	48	12
Toplam	400	%100

Tablo: 16. “Ailenizde günde beş vakit namaz kılan varmı?” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Yalnızca Annem ve babam	68	17
Yalnızca kendim kılarım	56	14
Tüm aile kılar	30	7,5
Hiç kimse kılmaz	264	61,5
Toplam	400	%100

Tablo: 17. “Dua eder misiniz” Sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Bazen Dua ederim	86	21,5
Her zaman dua ederim	282	70,5
Hiç dua etemem	32	8
Toplam	400	%100

Tablo: 18. “Var olan dini bilgileriniz sizin için yeterli görüyor musunuz?” sorumuzun dağılımı.

Seçenekler	Katılımcı sayısı	% Oran
Evet yeterli	162	40,5
Hayır yeterli değil	238	59,5
Toplam	400	%100